

STORTINGET

Innst. 507 S

(2020–2021)

Innstilling til Stortinget
fra utenriks- og forsvarskomiteen

Meld. St. 17 (2020–2021)

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Samarbeid for sikkerhet - Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar

Til Stortinget

1. Sammendrag

Regjeringens hovedmål med denne meldingen er å legge til rette for å opprettholde en kompetent nasjonal forsvarsindustri som kan bidra til å styrke forsvaret av Norge. På enkelte områder mener regjeringen det er vesentlig å ha kompetanse til å utvikle materiell som er tilpasset nasjonale forhold, og som vi ikke kan få kjøpt fra andre land. Dette skal igjen bidra til at Norge er i stand til å tilby teknologi og løsninger som dekker behov hos våre allierte.

Meldingen beskriver forholdet mellom forsvarssektoren og industrien, og redegjør deretter for evalueringen av den gjeldende forsvarsindustrielle strategien med tilhørende funn, herunder forhold som bør videreføres eller videreutvikles. Den forsvarsindustrielle strategien må forstås i lys av Norges forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser. Derfor gir meldingen en kort omtale av den forsvars- og sikkerhetspolitiske situasjonen i Norge og nærområdene, før den teknologiske utviklingen og dens konsekvenser gjennomgås.

Videre følger en gjennomgang av forsvarsindustriens og næringslivets betydning for ivaretagelsen av landets nasjonale sikkerhetsinteresser. Det redegjøres for samarbeidet mellom Forsvaret, norsk forsvarsindustri og Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Dette beskrives

som et velfungerende samarbeid, basert på 70 års erfaring, som skal videreføres, men hvor det også er et utviklingspotensial som må forfølges.

Det internasjonale forsvarsmarkedet er i stor grad preget av proteksjonisme begrunnet i landenes nasjonale sikkerhetsinteresser. Likevel finnes det avtaler som skal bidra til å redusere nasjonale preferanser. Dette gjennomgås i meldingen, med fokus på de viktigste aktørene for Norge.

Det stilles tydelige krav til ansvarlighet, integritet og bærekraft når forsvarssektoren samarbeider med forsvarsleverandører og gjennomfører anskaffelser. Forventninger om at involverte aktører etterlever disse kravene forsterkes av at anskaffelsene involverer store pengesummer og gradert informasjon. Forventninger til forsvarssektorens ansatte og leverandørene beskrives.

I kapittel 7 omtales hovedelementene i den forsvarsindustrielle strategien. Strategien skal bidra til å dekke forsvarssektorens behov for materiell og tjenester, der regjeringen mener det er nødvendig å opprettholde og videreutvikle kompetanse nasjonalt ut fra vesentlige nasjonale sikkerhetsinteresser.

1.1 Forsvarsindustriell strategi

Regjeringen legger til grunn at samarbeidet med industrien skal baseres på Forsvarets behov for materiell og tjenester, og bidra til kostnadseffektive løsninger. Strategien bygger således på rammeforutsetningene som er gitt i langtidsplanen for forsvarssektoren, (Innst. 87 S (2020–2021) jfr. Prop. 14 S (2020–2021)). Som hovedregel vil Forsvaret anskaffe ferdigutviklet materiell. For spesielt utvalgte militære kapasiteter vil det bli vurdert å utvikle egne løsninger, men da primært i samarbeid med allierte for å legge til rette for samhandling i operasjoner og for å oppnå kostnadsreduksjon. I andre

tilfeller vil det ut fra vesentlige nasjonale sikkerhetsinteresser kunne være nødvendig å utvikle og ta i bruk tilpassede norske løsninger. For å oppnå målet om å dekke Forsvarets behov er det ifølge meldingen nødvendig å bygge opp og videreutvikle kompetanse i norsk næringsliv.

Meldingen beskriver at den forsvarsindustrielle strategien skal bidra til å styrke og opprettholde Forsvarets operative evne ved å dekke forsvarssektorens behov for materiell og tjenester, der det ut fra vesentlige nasjonale sikkerhetsinteresser er viktig å ha nasjonal kontroll på teknologien.

Strategien skal også bidra til raskere og mer smidig gjennomføring av anskaffelser av materiell og tjenester. Dette skal blant annet skje gjennom effektivt samvirke mellom forsvarsindustrien, forsvarssektoren og Forsvarets forskningsinstitutt. Videre skal den bidra til å opprettholde konkurransedyktighet og en høy og endringsorientert kompetanse. Gjennom samarbeid med nasjonale og internasjonale aktører, skal Forsvaret sikres tilgang til moderne teknologi og tjenester. Dette skal i sin tur bidra til å ivareta nødvendig beredskaps- og forsyningssikkerhet.

Kompetanse, innovasjon, teknologi, samarbeids- og omstillingsevne og kostnadseffektiv produksjon, fremheves som avgjørende elementer for å kunne opprettholde en sterk norsk forsvarsindustri som ivaretar nåværende og fremtidige sikkerhetsbehov.

Strategien har følgende hovedelementer:

- En helhetlig tilnærming fra forskning og utvikling frem til gjennomføring av anskaffelser, levetidsunderstøttelse og videreutvikling. Virkemidlene tilpasses de ulike fasene i livsløpet for systemene.
- De teknologiske kompetanseområdene angir prioriteringen i det strategiske samarbeidet mellom forsvarssektoren og forsvarsindustrien.
- Vesentlige nasjonale sikkerhetsinteresser skal ivaretas i forbindelse med forsvarssektorens anskaffelser.
- Et gjensidig forsterkende samarbeid mellom forsvarssektoren og forsvarsindustrien skal videreutvikles og styrkes.
- Internasjonalt materiell- og industrisamarbeid, samt adgang til utenlandske markeder, skal vektlegges og videreutvikles. Industrisamarbeidsavtaler skal benyttes i henhold til gjeldende regelverk.
- Avtaler om strategisk partnerskap med industri og næringsliv skal benyttes der dette er hensiktsmessig.
- Utvikling og iverksetting av tiltak for små og mellomstore bedrifter, som både styrker bredden i norsk forsvarsindustri og imøtekommer forsvarssektorens behov.

1.2 Komiteens behandling

Som ledd i behandlingen besluttet komiteen å gjennomføre en skriftlig høring i saken. Innen fristen 22. april var det kommet inn 27 innspill.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, lederen Anniken Huitfeldt, Martin Kolberg, Marianne Marthinsen og Jonas Gahr Støre, fra Høyre, Hårek Elvenes, Trond Helleland, Ingjerd Schou og Michael Tetzschner, fra Fremskrittspartiet, Siv Jensen, Christian Tybring-Gjedde og Morten Wold, fra Senterpartiet, Emilie Enger Mehl og Liv Signe Navarsete, fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, fra Venstre, Trine Skei Grande, og fra Kristelig Folkeparti, Geir Sigbjørn Toskedal, merker seg at evalueringen av den nasjonale forsvarsindustrielle strategien har vært gjennomført av et eksternt konsulentselskap, og at Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har analysert ulike utfordringer. Komiteen oppfatter at Forsvarsdepartementet i arbeidet med denne meldingen har lagt vekt på å ha god dialog med forsvarsindustrien, og at de vil vektlegge et nært samarbeid mellom forsvarssektoren og forsvarsindustrien i oppfølgingen av strategien.

Komiteen noterer at den forsvarsindustrielle strategien er knyttet til Norges forsvars- og sikkerhetspolitiske mål om vern av norsk suverenitet og territorielle integritet, vårt demokratiske styresett og vår handlegfrihet mot politisk, militært, økonomisk og annet press. Strategien er videre knyttet til den kapabilitets- og strukturutviklingen som ligger i våre forsvarsplaner. Målet med kapabilitets- og strukturutviklingen er å utvikle eksisterende og innføre nye kapasiteter som samlet sett gjør det mulig for Forsvaret å ivareta sine oppgaver innenfor det til enhver tid gjeldende ambisjonsnivå.

Komiteen registrerer at målet med den forsvarsindustrielle strategien er å videreføre og styrke en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri, med evne til helt eller delvis å utvikle, produsere og understøtte forsvarsmateriell og -systemer innenfor prioriterte teknologi- og produktområder som er viktige for å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser og Forsvarets behov, jf. Innst. 185 S (2015–2016).

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, har merket seg hovedelementene i regjeringens forsvarsindustrielle strategi, og støtter disse.

Komiteen merker seg at trekantsamarbeidet mellom Forsvaret, Forsvarets forskningsinstitutt og for-

svarsindustrien vurderes som vellykket og viktig. Komiteen ser at evalueringen viser at det er behov for mer fleksible innovasjons-, utviklings- og anskaffelsesprosesser for å styrke Forsvarets tilgang til ny teknologi.

Komiteen oppfatter at den nasjonale forsvarsindustriens eksistens og utvikling er sterkt knyttet til nasjonale sikkerhetsbehov.

Komiteen merker seg at de strategiske avtalene forsvarssektoren inngår med næringslivet er et viktig supplement til beredskapslovgivningen og det nasjonale beredskapssystemet. I kriser eller væpnet konflikt kan Forsvaret trekke på ressurser også utover tradisjonell forsvarsindustri. Dette utgjør en del av de samlede ressursene, innenfor rammen av totalforsvaret. Forsvarets støtte fra sivile bygger på tre grunnleggende virkemidler: beredskapslovgivning, samarbeids- og beredskapsorganer, samt øvelser.

Komiteen noterer at beredskap og forsvarsevne i stor grad påvirkes av materielltilgjengelighet, forsyningssikkerhet og vedlikeholdskapasitet. Den nasjonale forsvarsindustrien har en viktig rolle i dette.

Komiteen tar til etterretning at det i en sikkerhetspolitisk krise, konflikt eller andre uforutsette hendelser alltid er en risiko for at leverandører prioriterer egne nasjonale behov fremfor utenlandske kunder, og at produksjon utenfor Norge og forsyningslinjer fra utlandet forstyrres. Komiteen noterer at denne problemstillingen ble aktualisert også for forsvarsindustrien i 2020 i forbindelse med koronapandemien.

Komiteen merker seg at Norge er avhengig av delleveranser fra utlandet. Videre at det ikke er mulig å oppnå fullstendig forsyningssikkerhet og beredskap i krise og væpnet konflikt.

Komiteen noterer at de pågående IKT-programmene for å anskaffe sikre plattformer og etablere skytjenester og «kampnær IKT» til styrker på taktisk nivå, skal bidra til omstilling og modernisering av forsvarssektoren, samt gjøre systemene sikrere mot trusler fra andre aktører, og bidra til at digitaliseringsstrategien kan gjennomføres.

Komiteen merker seg at det er regjeringens mål at den forsvarsindustrielle strategien skal bidra til økt operativ evne og nødvendig beredskaps- og forsyningssikkerhet gjennom styrket kompetanse og konkurransevne i den nasjonale forsvarsindustrien.

Komiteen noterer at Forsvaret har inngått viktige rammeavtaler med bedrifter utenfor den tradisjonelle forsvarsindustrien for å sikre beredskap og forsyningssikkerhet på logistikkområdet. Komiteen merker seg at det forventes at sivile leverandører vil få en større rolle innenfor viktige tjenesteleveranser til forsvarssektoren, for eksempel innenfor IKT og andre innovasjonsorienterte og teknologikrevende områder. Komiteen oppfatter at regjeringen er opptatt av at også forsvarssektoren og forsvarsindustrien styrker sine evner til å ut-

nytte sivilt utviklet teknologi som kan bidra til økt forsvarsevne.

Komiteen merker seg at samarbeidet mellom FFI og industrien på tidlig stadium har vist seg å gi en høyere suksessrate for industrien. Trekantsamarbeidet, det integrerte samarbeidet mellom forsvarssektoren som bruker, forskningsmiljøene og forsvarsindustrien, har bidratt til felles tilnærming til hvordan et udekket operativt behov kan løses. Komiteen noterer at FFI har samlet erfaringer fra samarbeidet og resultatene fra trekantmodellen, som ledd i en helhetlig videreutvikling av innovasjonsmodellen i forsvarssektoren. «Trekantmodell versjon 2.0» skal videreføre styrkene i det etablerte samarbeidet, men det er nødvendig å videreutvikle samarbeidsformene.

Komiteen noterer at Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har etablert et Senter for innovasjon, konseptutvikling og eksperimentering (ICE worx), jf. Prop. 14 S (2020–2021). Komiteen oppfatter at målet med ICE worx er å fremme hurtigere utvikling av løsninger og materiell.

Komiteen ser at regjeringens mål er at Norge skal bli blant de ledende landene i Europa på innovasjon og best på å nyttiggjøre seg av nye og eksisterende teknologier, og at det er et mål å styrke samarbeidet mellom Forsvaret, næringslivet og utdannings-, forsknings- og utviklingsmiljøer også i Nord-Norge.

Komiteen merker seg at Arena Nord søker å etablere et klynge-samarbeid basert på militær og sivil industriell virksomhet, forskning, utvikling og utdanning basert på Forsvarets tilstedeværelse i Nord-Norge.

Komiteen noterer at Innovasjonsbase Nord er et prosjekt initiert av Bardu kommune i 2015, støttet av kommunene Målselv og Sørreisa, samt Troms og Finnmark fylkeskommune. Det er etablert kontakt med relevante aktører i forsvarssektoren (Forsvarets forskningsinstitutt, Forsvarets logistikkorganisasjon og Hærstaben).

Komiteen oppfatter at Arctic Aviation Center på Bardufoss er et annet prosjekt som vektlegger nyskaping, innovasjon og videreutvikling knyttet til det flyfaglige miljøet rundt Bardufoss flystasjon.

Komiteen registrerer at en stor del av Forsvarets virksomhet er lokalisert i nord, og at Forsvaret dermed er en vesentlig regional samfunnsaktør og arbeidsgiver. Med utgangspunkt i den eksisterende tilstedeværelsen og den ytterligere styrkingen av Forsvaret i Nord-Norge, vil det skapes ringvirkninger i form av økt etterspørsel etter materiell, varer, tjenester og eiendom, bygg og anleggstjenester fra næringslivet lokalt og regionalt.

Komiteen merker seg at forsvarssektoren i denne sammenheng vurderer om anskaffelser i større grad kan innrettes slik at små og mellomstore bedrifter lettere kan nå frem med leveranser til Forsvaret. Komiteen deler regjeringens syn om at små og mellomstore bedrifter har behov for bedre tilpassede anskaffelsespro-

sesser som i større grad tar høyde for nødvendigheten av hurtigere og mer smidige prosesser.

Komiteen oppfatter at det internasjonale forsvarsmarkedet kjennetegnes av en sterk grad av proteksjonisme, med begrenset markedsadgang for å beskytte landenes egen industri. Streng nasjonal kontroll preger markedet. De fleste land med egen forsvarsindustri har etablert ordninger som støtter opp under egne bedrifter av hensyn til nasjonale sikkerhetsinteresser. Industriasamarbeidsavtaler med utenlandske leverandører til Forsvaret er et viktig virkemiddel for å bryte ned handelshindringer i det internasjonale forsvarsmarkedet og for å gi norsk forsvarsindustri innpass i de store internasjonale bedriftenes underleverandørkjeder.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, merker seg at samarbeidet innenfor EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik er preget av stor dynamikk. Erkjennelsen av at europeiske land samlet sett får for lite igjen for sine forsvarsinvesteringer var utgangspunktet for etableringen av Det europeiske forsvarsfondet (EDF). EDF skal styrke europeisk forsvarsevne, motvirke fragmenteringen av det europeiske forsvarsmarkedet og bedre europeisk forsvarsindustriens konkurransekraft og evne til å levere teknologi, systemer og kompetanse som Europa trenger. Flertallet noterer at EDF etableres innenfor rammen av EUs indre marked, med en samlet bevilgning på om lag 8 mrd. euro i langtidsbudsjettet for perioden 2021–2027.

Flertallet oppfatter at deltakelse i EDF er viktig for å opprettholde norsk forsvarsindustri og forskningsmiljøer i tråd med nasjonale forsvars- og sikkerhetspolitiske mål og behov. I tråd med Stortingets vedtak i forbindelse med behandlingen av Innst. 87 S (2020–2021), jf. Prop. 14 S (2020–2021), vil Norge delta i EDF fra oppstarten i 2021.

Flertallet merker seg at regjeringen vil vie spesiell oppmerksomhet mot at involvering av små og mellomstore bedrifter er et satsingsområde for EDF. Regjeringen vil vie dette spesiell oppmerksomhet, og vurdere egne nasjonale tiltak og virkemidler for å bringe norske små og mellomstore bedrifter med i samarbeidet på en hensiktsmessig måte.

Flertallet noterer at Norge tar sikte på å delta i relevante prosjekter i Det permanent strukturerte forsvarssamarbeidet i EU (PESCO), herunder i kapabilitetsutviklingsprosjekter som også kan motta støtte fra EDF. Flertallet merker seg at deltakelse i EDF og PESCO er viktig for vårt forsvarssamarbeid med store europeiske allierte land som Tyskland og Frankrike.

Komiteen merker seg at regjeringen forventer at alle norske selskaper kjenner til og etterlever FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettighe-

ter og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Det forventes av regjeringen at spesielt selskaper med statlig eierandel leder an i arbeidet for å sikre ansvarlig drift og styring av norske virksomheter, og at de har en plan for bærekraftig verdiskaping, som beskrevet i Meld. St. 8. (2019–2020) Statens direkte eierskap i selskaper – Bærekraftig verdiskaping.

Komiteen noterer at Forsvarsdepartementet yter markedsføringsstøtte til en rekke leverandørbedrifter som ønsker å fremme sin virksomhet og sine produkter nasjonalt og internasjonalt. Forsvarsdepartementet har et godt samarbeid med de norske forsvarsleverandørenes bransjeorganisasjon, Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi), for å ivareta blant annet antikorrupsjonsarbeid.

Komiteen oppfatter at det er usikkerhet knyttet til hvilken retning den fremtidige romsatsingen vil ta, og hvordan den eventuelt vil endre behovet for nasjonal forsvarsindustriell kompetanse, og at Forsvarsdepartementet vil følge utviklingen innenfor romteknologi nøye og definere de nasjonale forsvarsindustrielle behovene.

Komiteen merker seg at regjeringen legger til grunn følgende åtte teknologiske kompetanseområder for samarbeidet mellom forsvarssektoren og industrien:

Kommando-, kontroll-, informasjons-, kommunikasjons- og kopleddessystemer. Dette omfatter de systemene som skal bidra til situasjonsforståelse og støtte militære styrker i planlegging, disponering og gjennomføring av en operasjon i alle domener (land, sjø, luft, cyber og rommet). I disse aktivitetene står sikker behandling og overføring av data sentralt. Det kreves kompetanse på brukerstyr, applikasjoner og tjeneste- og kommunikasjonsinfrastruktur.

Systemintegrasjon: Forsvarets operative evne bygger på samvirke mellom ulike systemer som igjen er satt sammen av samvirkende delsystemer. Systemintegrasjon omfatter også evnen til å velge og kombinere delsystemer på en slik måte at produktene samlet ivaretar Forsvarets behov. På produktnivå må kompetansen ses i sammenheng med evnen til å ha systemansvar for et produkt.

Autonome systemer og kunstig intelligens: Autonomi omhandler et systems evne til å utføre oppgaver på egen hånd. Kunstig intelligens vil i praksis si datamaskiner som utfører oppgaver som tradisjonelt er blitt utført av mennesker. Anvendelsesområdene for kunstig intelligens blir stadig flere, hvorav autonome systemer er ett. Samhandling mellom autonome systemer og mennesker er en viktig del av dette teknologiområdet.

Missilteknologi: Dette omfatter teknologien som er nødvendig for å få et missil til å fly mot et mål. Det inkluderer blant annet teknologi for målsøker, stridshode med eksplosiver, aerodynamikk, styring, navigasjon, kommunikasjonssystemer og integrasjon av missil på

plattform. Kompetanseområde 2, Systemintegrasjon, utgjør vesentlig grunnlagskompetanse for missilteknologi.

Undervannsteknologi: Dette omfatter teknologi som understøtter alle typer undervannsoperasjoner, fra beskyttelse mot trusler, til innsats. Kompetanse på undervannskommunikasjon faller både inn under dette området og område 1. Kompetanseområde 2, Systemintegrasjon, er en vesentlig del av nødvendig kompetanse for dette kompetanseområdet.

Ammunisjon, rakettmotorer og militært sprengstoff: Teknologiområdet omfatter kompetanse om objekter som skytes fra forskjellige våpensystemer og får nødvendig fremdrift og virkning i målet, og omfatter blant annet granater, projektiler, stridshoder og missiler. Teknologiområdet fokuserer på kompetanse innenfor energetiske materialer, utvikling av kjemiske komposisjoner, ballistikk, design av komplette produkter, samt produksjonsteknikk for disse.

Materialteknologi spesielt utviklet eller bearbeidet for militære formål: Området omfatter anskaffelse av materialer og produksjonsprosesser for militære formål. Flere militære kapabiliteter bygger på materialteknologi som ikke er kommersielt tilgjengelig, og teknologiområdet har potensial for teknologisk overlegenhet innenfor flere av de øvrige områdene.

Levetidsstøtte for militære systemer: Dette omfatter forsyninger, reparasjoner, vedlikehold, utvikling, levetidsoppdateringer, lagring og avhending av materiell og systemer i forsvarssektoren. Programvare og applikasjoner spiller en stadig viktigere rolle for militært materiell og tjenester. På enkelte områder innebærer dette et skifte fra typiske midtlivsoppdateringer til kontinuerlige oppgraderinger og forbedringer. For mange militære systemer utgjør nå programvare en større kostnadskomponent enn det fysiske materialet, og utviklingen synes å fortsette i denne retningen. Evne til kontinuerlig levetidsoppgraderinger av anskaffede systemer vil sannsynligvis bli stadig viktigere, og dette kompetanseområdet er slik sett tett knyttet til område 2, Systemintegrasjon.

Komiteen merker seg at regjeringen vil legge til rette for langsiktige og gjensidige forpliktende avtaler som etablerer forutsigbare rammevilkår for strategiske partnerskap mellom forsvarssektoren og industrien, når det er i begge parters interesse. Regjeringen vil iverksette tiltak i forsvarssektoren for å sikre nødvendige endringer og tilpasninger i organisasjonenes prosesser, prosedyrer, kulturer og ledelsesmodeller, for å kunne realisere gevinster av slikt samarbeid i hele sektorens virksomhet.

Komiteen noter at regjeringen vil styrke forsvarssektorens evne til å dra nytte av ekspertisen til næringslivet ut over de tradisjonelle forsvarsbedriftene. Regjeringen vil introdusere nye tilpassede samarbeidsmodel-

ler og anskaffelsesformer basert på erfaringer fra andre NATO-land, og dette støtter komiteen. Komiteen merker seg spesielt at regjeringen vurderer mer fleksibel bruk av investeringsmidler for å redusere risiko gjennom eksperimenterings- og innovasjonsaktiviteter.

Komiteen har mottatt 27 skriftlige høringsinnspill i sakens anledning. Høringsvarene har noen gjennomgående punkter.

Komiteen viser til at det fremkommer utfordringer knyttet til at anskaffelser skyves ut i tid. Det kan medføre betydelige økonomiske konsekvenser for små og mellomstore bedrifter. Det er ønskelig med raskere anskaffelsesløp og hurtighet i konseptutvikling og eksperimenteringsaktiviteten. Det er ønske om bedre kunnskap om regelverk og bredere samarbeid om utvikling av produkter og teknologi. Industrien ønsker videre utvikling av trekantsamarbeidet, å bedre kontakten mellom Forsvaret, FFI og industrien og at det gjøres lettere å igangsette prosjekter.

Komiteen oppfatter at høringsvarene gjennomgående ønsker langsiktighet og forutsigbarhet i prosjektene. Stabile og forutsigbare rammebetingelser er avgjørende for norsk forsvarsindustri. Det er også flere som peker på viktigheten av å videreføre forpliktende industrisamarbeidsavtaler som et krav og en integrert del av anskaffelseskontrakten ved anskaffelser av forsvarsmateriell fra utenlandske leverandører.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at norsk forsvarsindustri er avhengige av et internasjonalt marked for sine produkter. Langsiktig og sterk støtte fra norske myndigheter, samt et nært samarbeid mellom forsvarssektoren, forskningsmiljøer og forsvarsindustrien, har muliggjort en internasjonalt orientert sektor med økende markedsandel i blant annet USA.

Disse medlemmer merker seg at regjeringen sammen med NHO har lagt fram en felles erklæring for offentlige anskaffelser i nord. Disse medlemmer er kjent med at erklæringen legger til grunn økt bruk av små og mellomstore bedrifter og av lokale leverandører, som et ledd for å bedre leveransesikkerhet og skape større fleksibilitet for Forsvaret. Disse medlemmer vil understreke behovet for denne type nytenking for å skape flere muligheter for samspill mellom små og mellomstore bedrifter og forsvarssektoren.

Disse medlemmer viser til at norske små og mellomstore bedrifter er en viktig leverandør av innovative løsninger for Forsvaret, og sentrale multiplikatorer for teknologit utvikling i Norge. Disse medlemmer vil understreke at norsk forsvarsindustri i all hovedsak er sammensatt av innovative små og mellomstore bedrifter lokalisert i hele landet. Disse medlemmer vil påpeke at den teknologien som leveres til

Forsvaret, også i flere sammenhenger kan nyttiggjøres i sivil sektor, i Norge og i utland.

Disse medlemmer viser til meldingens omtale av forsknings- og utviklingsmidler og behovet for mer smidige anskaffelsesstrategier. Disse medlemmer vil understreke at dette er spesielt viktig for små og mellomstore bedrifter med lavere omsetning og færre prosjekter i sin portefølje enn de større aktørene. Disse medlemmer er derfor opptatt av at FoU-midler knyttes tettere sammen med anskaffelser for Forsvaret, som er en viktig referanse for norske små og mellomstore bedrifter som også søker internasjonale markeder for produktene sine. I denne sammenheng viser disse medlemmer til at små og mellomstore bedrifter har et behov for å få teste sine produkter i samarbeid med Forsvaret, gjennom blant annet øvelser. Disse medlemmer ser positivt på et nærmere samarbeid mellom forsvarssektoren og bedriftene i tidlig test- og utviklingsarbeid.

Disse medlemmer merker seg at små og mellomstore bedrifters førstekontakt inn mot forsvarssektoren er Forsvarsmateriell (FMA) og Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). Disse medlemmer understreker derfor behovet for at disse er tilgjengelige for å tre i dialog med både små og mellomstore bedrifter, i tillegg til de større markedsaktørene. Disse medlemmer mener derfor det er naturlig å legge til rette for at FMA og FLO framover kan intensivere samarbeidet med små og mellomstore bedrifter.

Disse medlemmer setter i denne sammenheng pris på at regjeringen legger opp til enklere anskaffelsesløp som i større grad enn tidligere er tilpasset forutsetningene til små og mellomstore leverandører i forsvarsindustrien.

Disse medlemmer viser til at andre NATO-land har høstet gode erfaringer med egne ordninger skreddersydd for små og mellomstore innovasjonsbedrifter. Disse medlemmer viser til at slike ordninger kan bidra til å sikre en mer sømløs overgang fra eksperimentering, testing og utvikling til anskaffelse. Disse medlemmer viser til at det finnes ordninger for tidligfinansiering for små og mellomstore bedrifter under Innovasjon Norge, og at FFIs innovasjonssenter ICE worx er en viktig samarbeidsarena som fremmer utvikling og bruk av mer effektive verktøy og prosesser. Disse medlemmer mener det framover vil være hensiktsmessig å se på hvordan eksisterende ordninger kan styrkes for å styrke kontakten og samarbeidet mellom forsvarssektoren og norske små og mellomstore forsvarsindustribedrifter.

Disse medlemmer vil spesielt trekke fram Hacking 4 Allies (H4A) som et konkret eksempel på et program som har lyktes i å bringe sammen små og mellomstore bedrifter sammen med forsvarssektoren. H4A er et innovasjonsprogram rettet spesielt mot oppstarts-

selskaper, små og mellomstore bedrifter (SMB-er), og andre ikke-etablerte forsvarsindustriaktører.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke viktigheten av at norske myndigheter ved forsvarsanskaffelser sikrer forpliktende industri- og samarbeidsavtaler (i form av gjenkjøp) som bidrar til nasjonal verdiskaping, utvikling og teknologioverføring.

Disse medlemmer viser til at den maritime næringen i Norge har behov for økt aktivitet for å bevare kompetanse og sysselsetting ved de norske nybyggingsverftene. En oppegående verftsindustri i Norge har også betydning for nasjonal sikkerhet og beredskap. Forsering av utredningen av ny fartøystruktur for Sjøforsvaret og en påfølgende beslutning om å bygge nye fartøyer til Sjøforsvaret i en konkurranse mellom norske verft, vil etter disse medlemmers oppfatning være det fremste konkrete aktivitetsfremmende bidraget for å hjelpe verftene gjennom den pågående krisen. Disse medlemmer forventer at det kommer på plass en ramme for dette i statsbudsjettet for 2022.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener forsvarsteknologisk og industriell kompetanse er nødvendig for å utvikle teknologi og produkter tilpasset Forsvarets behov. Norsk forsvarsindustri er en viktig bidragsyter til nasjonal og allierte nasjoners sikkerhet. Norsk forsvarsindustri er sammensatt av noen få store aktører og en rekke små og mellomstore bedrifter. Dette bidrar til at hele Norge har industri som omfatter produksjon og utvikling av forsvarsmateriell. Næringsmessig er dette viktig både for sysselsetting og teknologiutvikling. Med dagens moderne kommunikasjonsplattformer kan høyteknologiske bedrifter geografisk ligge langt fra beslutningsmyndigheter og allikevel være med i utviklingen av morgendagens forsvar.

Flertallet ser viktigheten av den såkalte trekantmodellen, der Forsvaret, academia og industrien i fellesskap finner løsninger på operative problemer, blant annet gjennom konseptutvikling og eksperimentering. En videreutvikling av denne med mer fokus på fleksibilitet overfor små og mellomstore bedrifter vil styrke både industrien og Forsvaret.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener regjeringen må se på de rutiner som ligger til grunn for igangsetting av prosjekter med industrien, slik at små og mellomstore bedrifter får mer forutsigbarhet når det gjelder økonomi og anskaffelsesløp. Disse medlemmer ser nødvendigheten av at regjeringen yter større bistand til små og mellomstore bedrifter når det gjelder eksport av forsvarsmateriell.

Det er i denne sammenheng også viktig å ta i betraktning at anskaffelser til det norske Forsvaret virker som en forsterkende effekt i salg til utenlandske kunder.

Disse medlemmer ser at eksport er helt avgjørende for å kunne ha en forsvarsindustri i Norge. Hjemmemarkedet alene er for lite til å opprettholde kompetanse og infrastruktur som er nødvendig for å dekke Forsvarets behov. Disse medlemmer er opptatt av at norsk forsvarsindustri har forutsigbare og klare retningslinjer for sin virksomhet. Eksportregelverket er strengt men forutsigbart. På samme måte må industristrategier og merkantile prosesser gjøres oversiktlige og forenkles, slik at også små aktører har mulighet til å fremme sine produkter og øke sine muligheter til å kunne levere til Forsvaret og eksportere sine produkter.

Disse medlemmer har merket seg at norsk forsvarsindustri er avhengig av internasjonalt samarbeid, og at det finnes betydelig krysseierskap på tvers av landegrensene. Dette gir store fordeler når det gjelder å utvide markedet for produktene, og det styrker industriens evne til utvikling og samarbeid. utfordringer knyttet til denne type krysseierskap kan være ulik praktisering av regelverk knyttet til eksport og teknologioverføring. Skal norske leverandører og underleverandører kunne levere komponenter eller delsystemer som en del av større internasjonale systemer, må vårt eksportregelverk tilpasses eksportregelverket hos våre allierte.

Disse medlemmer ser utfordringer knyttet til at det er Utenriksdepartementet som forvalter eksportregelverket for forsvarsmateriell. Disse medlemmer mener dette kan være utfordrende for industrien, da disse ikke har et naturlig tilknytningspunkt til departementet. Norsk forsvarsindustri forholder seg i det store til Forsvarsdepartementet og er således i bedre generell dialog med Forsvarsdepartementet enn Utenriksdepartementet.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere om forvaltningen av regelverket for eksportkontroll skal flyttes fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at det ikke bare er produksjon og utvikling av nye produkter som gjøres utenfor Forsvaret, logistikk og vedlikehold utføres også av bedrifter utenfor forsvarssektoren. Flertallet mener det er riktig å benytte sivile selskaper i større grad for å bedre samfunnets og Forsvarets evne til å fungere i fred, kriser og krig. Det er derfor viktig å få på plass rammeverk og avtaler med aktuelle aktører som sikrer langsiktige avtaler som gir forutsigbarhet både til tilbyder og Forsvaret. Spesielt innenfor logistikk er det viktig å sikre av-

taler med langt perspektiv. Investeringer og reservasjon av kapasiteter stiller også krav til tilbyderne, det må derfor være forutsigbarhet i avtalene. Norge er en skipsnasjon, og det kan Forsvaret trekke veksler på. Et godt og tett samarbeid med rederier og havner er en forutsetning for å sikre nok laste- og lossekapasitet både for alliert mottak og etterforsyninger til Forsvaret og samfunnet for øvrig. På denne bakgrunn fremmer flertallet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere å inngå langsiktige avtaler med relevante aktører for å sikre tilstrekkelig logistikkstøtte knyttet til alliert mottak og beredskapssituasjoner.»

Flertallet har merket seg at mer vedlikehold gjennomføres av aktører utenfor selve Forsvaret. Dette fordrer også langsiktige avtaler og klare forpliktelser fra tilbyderne. Forsvaret er avhengig av at vedlikehold skjer under alle forhold, også under krise og krig. Avtaleverket må ta høyde for operasjoner også utenfor landets grenser, og dette medfører utfordringer knyttet til folkeretten og annet. Flertallet oppfatter at slike avtaleverk er på plass.

Flertallet mener det er store muligheter for norsk forsvarsindustri i fremtiden. Forskning og utvikling er viktigere enn noen gang, og trekantssamarbeidet har her en unik mulighet til å bidra i så måte. Mer fleksible finansieringsmuligheter og kortere tid mellom utvikling og leveranse vil styrke både Forsvaret og industrien. FFI er en god ressurs som bindeledd og koordinator. Flertallet ser nytten av at FFI i større grad ser på mulighetene for små og mellomstore bedrifter til å delta i utviklingsprosjekter og leveranser til Forsvaret.

FMA har en viktig rolle i anskaffelsesprosessen og legger mange av premisene for innkjøp. Flertallet mener FMA må se på systemer som kan lette prosessene rundt innkjøp, særlig de merkantile, slik at det blir lettere for små og mellomstore bedrifter å ta del i anbudsprosesser og liknende.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 386 S (2020–2021) påpeker at Riksrevisjonen mener at MicroSAR-prosjektet, som er et viktig romprosjekt for å ivareta behovet for overvåking og suverenitetshevdelse i Nord-områdene, ikke har blitt godt nok fulgt opp, og at dette skyldes at det sektorpolitiske selskapet som har fått i oppgave å gjennomføre prosjektet, ikke har hatt tilstrekkelig kapasitet til å gjennomføre flere store og komplekse utviklingsoppgaver samtidig. Kontroll- og konstitusjonskomiteen er kritisk til at det sektorpolitiske selskapet har operert med en meget høy finansiell risiko og selv bidratt til å sette seg i en krevende likviditetssituasjon. Ifølge Riksrevisjonen har det vært et misforhold mellom selskapets ambisjoner og

den faktiske økonomiske evnen til å bære utviklingskostnadene innenfor de finansielle rammene uten kapitaltilførsel fra staten. Disse medlemmer mener dette er et eksempel på at å overlate realiseringen av store komplekse anskaffelsesprosjekter til et sektorpolitisk selskap er problematisk og ber derfor regjeringen vurdere om det er hensiktsmessig å overlate til en nasjonal industriell aktør å gjennomføre MicroSAR-prosjektet. Etter disse medlemmers mening vil det kunne bidra til å redusere risikoen i prosjektet, samtidig som det vil kunne muliggjøre en industriell satsing på rombaserte militære kapasiteter, nasjonal verdiskapning, arbeidsplasser og styrke norsk romindustri internasjonale konkurransekraft i markedet for militære rombaserte kapasiteter. Dette vil også kunne åpne for å styrke og videreutvikle de romteknologiske kompetansesentrene i Tromsø og på Andøya og dermed også bidra til å realisere regjeringens ambisjoner om å utvikle forsvarsindustri i Nord-Norge.

Medlemene i komiteen frå Arbeidarpartiet og Senterpartiet vil understreke at ein solid norsk forsvarsindustri er svært viktig for norsk forsvarsevne og beredskap. Det er 30 år sidan Noreg fekk ein forsvarsindustriell strategi 1991 (Forsvarskommisjonen av 1990 (FK90) (Willoch-kommisjonen)). Disse medlemene vil understreke at dette har vore svært positivt for norsk industri. Det har også vore stor grad av tverrpolitisk semje om hovudlinjene for utvikling av forsvarsindustrien og om eksportkontrollpolitikken, noko som har vore, og fortsatt er, heilt avgjerande for at forsvarsindustrien skal lukkast. Disse medlemene støttar difor opp under hovudlinjene i den forsvarsindustrielle strategien.

Desse medlemene er tydelege på at dersom teknologiområda skal gi mening, må Forsvaret bruke norsk industri når det ligg til rette for det. Det må også jobbast for å utvikle nasjonale løysingar kor ein i dag må leve med ein sårbarheit etter som det ikkje finnast norske/nasjonale alternativ. Sky-løysingar er eit døme på dette.

Desse medlemene vil peike på at fleire SMB-ar i dag rettar fokuset sitt mot eksportmarknaden, etter som Forsvaret vert sett på som ein for krevjande kunde. Det vert vist til mykje byråkrati, uføreseielege prosessar, tidkrevjande og rigide og ubalanserte kontraktar. Dette var også formidla gjennom høyringsinnspel til komiteen i høve handsaminga av denne stortingsmeldinga. Disse medlemene meiner at Forsvaret må bli betre på å få ut potensialet til desse bedriftene. Disse medlemene vil peike på at fleire NATO-land har etablert eigne ordningar som har som mål å leggje til rette for at det skal bli enklare for Forsvaret å nyttiggjere seg SMB-anes kompetanse og meiner at det må jobbast for at tilsvarende ordningar kan etablerast i Noreg.

Desse medlemene viser til at ein stor del av Forsvaret si verksemd er lokalisert i nord, og Forsvaret er ein vesentleg regional samfunnsaktør og arbeidsgivar. Med utgangspunkt i det eksisterande nærværet og den ytterlegare styrkinga av Forsvaret i Nord-Noreg, vil det skapast ringverknader i form av auka etterspurnad etter materiell, varer, tenester og eigeidom, bygg og anleggstenester frå næringslivet lokalt og regionalt. Disse medlemene ser det som viktig at forsvarssektoren i framtida må ha auka fokus på om anskaffingar i større grad kan innrettast slik at små og mellomstore bedrifter lettare kan nå fram med leveransar til Forsvaret. Det trengs betre tilpassa anskaffingsprosessar som i større grad tek høgde for behovet av hurtigare og smidigare prosessar.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti er tilhenger av at Norge skal ha en egen forsvarsindustri – av beredskapshensyn, for viktige arbeidsplasser og for å kunne utnytte forsvarsindustriens teknologiutvikling i andre bransjer. Dette medlem mener det derfor er positivt at regjeringen arbeider frem en helhetlig strategi for forsvarsindustrien. Samtidig mener dette medlem at Norge skal ha et meget strengt regelverk for eksport av strategiske varer. Dette medlem viser til Stortingets behandling av den seneste eksportkontrollmeldingen, Meld. St. 25 S (2019–2020), hvor Sosialistisk Venstreparti igjen fremmet en rekke forslag for å sikre en reell etterfølgelse av Stortingets 1959-vedtak og 1997-vedtak, for en ansvarlig eksportpolitikk med reell forutsigbarhet for forsvarsindustrien.

Dette medlem viser til den nylig avsluttede behandlingen av Riksrevisjonens rapport om strategiske varer, Dokument 3:4 (2020–2021) som avdekket omfattende og alvorlige mangler ved dagens eksportkontroll, og registrerer dessverre at regjeringspartiene ikke anerkjenner deler av denne kritikken. Dette medlem mener at å sikre et forsvarlig regime for eksport av strategiske varer må være den viktigste prioriteten i arbeidet med forsvarsindustrien fremover.

Dette medlem merker seg at autonome systemer og kunstig intelligens er fremhevet som et strategisk satsingsområde av regjeringen, og minner at vi står overfor store etiske og folkerettslige utfordringer i forbindelse med dette teknologifeltet i forsvarssammenheng.

Dette medlem viser til at Sosialistisk Venstreparti i denne sesjonen har foreslått at Norge skal ta på seg en lederrolle for å sikre et forbud mot dødelige autonome våpensystemer, jf. Dokument 8:284 S (2020–2021). Dette medlem minner videre om at norske myndigheter må være bevisst på at det må utvikles gode systemer for regulering i utviklingen av autonom teknologi. Dette medlem registrerer dessverre at disse

problemstillingene i liten grad ser ut til å være del av regjeringens arbeid.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen vurdere om forvaltningen av regelverket for eksportkontroll skal flyttes fra Utenriksdepartementet til Forsvarsdepartementet.

4. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I fremmes av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti. Komiteens tilråding II fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til stortingsmeldingen og råår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen vurdere å inngå langsiktige avtaler med relevante aktører for å sikre tilstrekkelig logistikkstøtte knyttet til alliert mottak og beredskapssituasjoner.

II

Meld. St. 17 (2020–2021) Samarbeid for sikkerhet. Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar – vedlegges protokollen.

Oslo, i utenriks- og forsvarskomiteen, den 19. mai 2021

Anniken Huitfeldt

leder

Christian Tybring-Gjedde

ordfører

